

Domkapitlet och makten

En studie i hur domkapitlen i Göteborgs, Stockholms och Uppsala stift utövar tillsyn över präster i teologiska- och läromässiga frågor

Elias Edefors
Kandidatuppsats i kyrkovetenskap
Kyrko- och missionsvetenskap C
Handledare: Stina Fallberg Sundmark
Examinator: Cecilia Wejryd

Innehållsförteckning

Inledningskapitel.....	2
Forskningsöversikt.....	2
Syfte och frågeställning	4
Frågeställningar.....	5
Teori och teoretiska begrepp	5
Material och avgränsningar.....	7
Metod.....	8
Svenska kyrkans organisation i korthet	9
Undersökning.....	11
Fall 1: Requiemhögmässa i S:t Matteus kyrka, Stockholms domkapitel	11
Domkapitlets beslut	13
Sammanfattning och resultat.....	13
Fall 2: Tillägget ”Trons mysterium” i Helga Trefaldighets kyrka, Uppsala domkapitel.....	14
Resultat och analys	15
Domkapitlets beslut	16
Fall 3: ”Längtan efter en död katt”, Stockholms domkapitel.....	17
Domkapitlets beslut - Resultat och analys.....	18
Fall 4: Frälsning och prästvigda kvinnor: predikstolsfrihet och bibeltolkning, Frillesås pastorat, Göteborgs domkapitel	19
Domkapitlets beslut - Resultat och analys.....	20
Fall 5: Åttaenighet eller treenighet? – bön i kollektcirkuläret på Heliga Trefaldighetsdagen, Uppsala domkapitel.....	21
Domkapitlets beslut - Resultat och analys.....	23
Fall 6: Engagemang i Missionsprovinsen, Mariakyrkan i Uddevalla, Göteborgs domkapitel	24
Resultat och analys	25
Domkapitlets beslut	25
Domkapitlet och makten: resultat, analys och diskussion.....	27
Käll- och litteraturförteckning.....	30
Otryckt material	30
Media	30
Tryckt material	31

Inledningskapitel

Under de högtidliga former under vilka en präst vigs till sitt ämbete i någon av Sveriges domkyrkor lovar den blivande prästen inför biskopen, kyrkan och ytterst inför Gud att åtaga sig uppdraget att tjäna Jesus Kristus i både tro och liv. Prästen lovar att i sin tjänst ära Gud genom att predika Ordet, förvalta sakramenten, följa kyrkans ordning, hålla fast vid hennes lära och bekännelse, samt att göra allt detta i Kristi efterföljd så att tro och liv må bli ett.¹ Löftena som prästen avlägger ställer höga krav på både moral och rätt leverne. Till skillnad från många andra arbeten så är prästens tjänst inte enbart en anställning, ett jobb man kan släppa och gå hem ifrån vid arbetsdagens slut.

Domkapitlet som institution är sprunget ur Svenska kyrkans episkopala struktur, där präster och diakoner får auktoritet att utföra sitt ämbete genom biskopen, som i sin tur enligt Svenska kyrkans tro och lära står i direkt efterföljd till Petrus.² Biskoparna förvaltar alltså himmelrikets nycklar enligt Matteusevangeliet 16:19 *Jag skall ge dig nycklarna till himmelriket. Allt du binder på jorden skall vara bundet i himlen, och allt du löser på jorden skall vara löst i himlen.* Därför är det också biskopen som genom stiftet ansvarar för att tillse att präster lever i enlighet med sina vigningslöften, både i tjänst och genom livet i stort. Uppdraget för tillsynen är delegerat till domkapitlet.³

Forskningsöversikt

En av de forskare som särskilt intresserat sig för Svenska kyrkans och hennes ordning för tillsyn, maktfördelning och ledarskap är pedagogik- och ledarskapsforskaren Per Hansson. I hans forskning har Svenska kyrkan ofta förekommit som studieobjekt, då särskilt med avseende på just organisationsfrågor och maktfördelning.

I rapporten *Från tillsyn till främjande* utgår Hansson undersökning från församlingsinstruktionen, det av församlingen utarbetade och av domkapitlet utfärdade dokument som fungerar som församlingens grundläggande dokument.⁴ Församlingsinstruktionen ska tas fram av den enskilda församlingen och innehålla vissa obligatoriska punkter och mål. Dokumentet måste dock utfärdas, eller kanske snarare godkännas, av domkapitlet. Här finns en spänning där församlingen på den lokala nivån själv utför ett arbete som man på stiftets nivå sedan övervakar och har ansvar för. Undersökningen belyser det svåra i relationen mellan stiftet med sitt tillsynsansvar å ena sidan, samt å andra sidan hur denna ordning i så hög grad bygger på församlingens förtroende för stiftet och domkapitlet. Här finns dock en avsevärd skillnad mellan

---

¹ Biskopsmötet 2014 *Kallad till diakon eller präst i Svenska kyrkan* s. 43-51

² KO, s.4-5 "Inledning till kyrkoordningen"

³ Lundstedt, Göran s.131-132

⁴ Hansson, Klas *Från tillsyn till främjande* s. 45-ff.

tillsynen som domkapitlet utövar i frågan om församlingsinstruktionerna vis-a-vis tillsynen mot ämbetsbärare, där domkapitlet har verkligt inflytande genom de olika påföljder som domkapitlet då kan besluta om. Domkapitlet har rätt att förklara ämbetsbärare obehöriga att utöva kyrkans ämbete, men någon sådan makt menar Hansson att de inte har gentemot församlingen. Forskningen visar på en den spänning som kan råda mellan församling och stiftet, och ger på så sätt en bakgrundsteckning till domkapitlets tillsynsansvar.⁵

I boken *Kyrklig rätt och kyrklig orätt*, en festskrift till kyrkorättsforskaren Bertil Nilsson, medverkar en rad forskare, däribland Sven-Erik Brodd, med artiklar som berör olika kyrkorättsliga frågor. I artikeln belyser han de problem som finns i domkapitlets maktutövande. Grunden till denna problematik är den inkvisitionsmodell som domkapitlet fungerar utifrån menar Brodd, och i hans mening innehåller domarna vaga referenser till bekännelseskriterierna. Domkapitlet fungerar inte enligt samma princip som en svensk domstol i och med att domkapitlet både ska utreda, värdera och komma till ett domslut. Detta leder till att domkapitlet lätt faller in i ett eget tyckande och ställningstagande. Enligt artikeln söker domkapitlet efter att döma efter en otydligt definierad sanning, Guds lag och kyrkans bekännelse. Att domkapitlet dessutom är ansvarigt för att utreda varje fall själva innebär också att den part som ska döma inte är neutral utifrån målet i sig samt den lag efter vilken saken ska dömas utifrån. Brodd efterlyser mer genomgripande forskning om kyrkorätten i Svenska kyrkan, särskilt vad gäller domkapitlet.⁶

Per Hansson har också studerat Svenska kyrkans tillsyn i förhållande till Church of England. Hansson visar på hur tillsynen i dessa två nära varandra stående kyrkorna varierar på somliga punkter. Till exempel kan han konstatera att den svenskkyrkliga ordningen kräver att alla inkomna anmälningar, utredningar och beslut måste tas genom domkapitlet, medan Church of England lägger ett större ansvar på biskoparna i tillsynsfrågor av läromässig karaktär. Endast fall som överklagas blir offentliga eftersom biskopen i stiftet personligen utreder och beslutar påföljd, men denne kan också välja att tillsätta en offentlig utredning. Vidare kan han också konstatera att de svenskkyrkliga domkapitlen i högre grad än sina engelska motsvarigheter tar sin utgångspunkt i vad allmänheten tycker är ett anständigt beteende, vilket leder till att domslut i Svenska kyrkan ofta karaktäriseras som ”brott mot det anseendet en präst bör ha”. I Church of England utdöms hårdare straff för sexuella överträdelser, dessutom i relation till ett strängare Codex ethicus (etiska regler och riktlinjer) än Svenska kyrkan.⁷

---

⁵ Hansson, Klas *Från tillsyn till främjande* s. 45-ff.

⁶ Brodd, Sven-Erik, ”Domkapitlen i Svenska kyrkan som inkvisitionsdomstolar”. I *Kyrklig rätt och kyrklig orätt – kyrkorättsliga perspektiv* Berntson, Marin & Ciardi, Anna Minara (red.), s. 245-269

⁷ Hansson, Per: Tillsyn över ämbetsbärare i Svenska kyrkan och Church of England (del 1) *Svensk kyrkotidning* 2013. nr 6, 128-131 samt Hansson, Per: Tillsyn över ämbetsbärare i Svenska kyrkan och Church of England (del 2) *Svensk kyrkotidning* 2013. nr 7, 147-150

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att studera Svenska kyrkans och den praktiska tillämpningen som den får i domkapitlens tillsyn över kyrkans präster. Mer specifikt är målet med uppsatsen att undersöka hur domkapitlet utövar tillsyn i läromässiga frågor, eftersom det främst är där som det finns möjlighet att studera Svenska kyrkans praktiska ecklesiologi.

Svenska kyrkan fungerar som en episkopal kyrka där biskopen och domkapitlet i respektive stift ger behörighet åt kyrkans ämbetsbärare, präster och diakoner. Etymologiskt hänger biskopsämbetet samman med tillsyn genom de två grekiska orden *ἐπίσκοπος* (episkopos) och *ἐπισκοπή* (episkopé) som är härledda från samma verb.⁸ Episkopos har blivit namnet på den funktion eller det ämbete som har ansvar för episkopé, nämligen att vara ansvarig för att en sak görs på rätt sätt. Svenska kyrkan har både historiskt och i samtiden lagt tillsynsansvaret (episkopé) på samma nivå som biskopen, vilket i Svenska kyrkan innebär att det hänger samman med stiftet. Episkopal struktur har i den svenska forskningen använts om den institutionella funktionen biskop, men även kyrkor som inte har den strukturen kan ha en episkopé, tillsyn.⁹ Sedan år 2000, då stiftet förlorade sitt arbetsgivaransvar över präster och diakoner, har det mer konkreta arbetsgivaransvaret flyttats över till församlingar och pastorat. Därför ansvarar domkapitlet idag främst för de frågor som är relaterade till brott mot vigningslöftena.

Som det redan inledningsvis antytts så avlägger Svenska kyrkans präster ett löfte om trohet såväl till Svenska kyrkan, som ett löfte om att förvalta sakramenten och den kristna tron utifrån Bibelns ord. Uppdraget som präst innebär alltså ett eget ansvar att utifrån bästa omdöme leva och verka i enlighet med sina avlagda löften. Denna frihet är dock en frihet under särskilt ansvar; som präst i Svenska kyrkan är man ålagd att både förkunna och leva i enlighet med Svenska kyrkans tro och lära. Svenska kyrkans bekännelse har genom århundraden tagit sig olika gestalt och rymmer en rad olika tolkningsmöjligheter. I ljuset av nya tider så omtolkas och omgestaltas både bekännelse, bibel, tro och lära. Bara under de senaste hundra åren har Svenska kyrkan beslutat att prästviga kvinnor, välsigna och viga samkönade par. Hon har genomgått en liturgisk förnyelserörelse, fått en identitet som ”folkkyrka”, etcetera. Listan kan göras lång, men gemensamt för dessa ändringar är att de visar på en teologisk omgestaltning av vissa aspekter av kyrkans tro och lära.¹⁰ Det leder till att vissa tolkningar som tidigare varit allena rådande blir mindre vanliga, för att i vissa fall till slut förbjudas.

Här finns det plats för skiljaktigheter i lärofrågor där ord står mot ord, tolkning mot tolkning. Här önskar jag undersöka hur domkapitlet resonerar och ytterst sett vilka motiv och medel de använder i sitt tillsynsansvar. Detta gör jag då jag menar att det säger något om Svenska kyrkans

---

⁸ Menge-Güthling *Griechisch-Deutsches und Deutsch-Griechisch Hand- und schulwörterbuch*, s. 224

⁹ Fransson, Tomas *Kristi ämbete* s. 226 ff.

¹⁰ Brohed, Ingemar *Sveriges kyrkohistoria – Religionsfrihetens och ekumenikens tid*, s. 28-30, 209-215, 289. 292-295

ecklesiologi eftersom jag betraktar domkapitlets auktoritet som både läromässigt normerande eftersom att det ger uttryck för var som kan betraktas som rätt och fel tro och lära.

Frågeställningar

1. På vilket/-a sätt kommer domkapitlets makt till uttryck i beslut i tillsynsärenden?
2. Vilka teologiska argument och motiv hänvisar domkapitlet till i sina beslut?

Teori och teoretiska begrepp

Uppsatsens syfte och frågeställning kommer leda till att frågor om auktoritet, makt, inflytande och ledarskap berörs. Många av dessa begrepp är laddade, och beroende på olika erfarenheter och bakgrunder så kan ett oförsiktigt användande av dessa ord leda till att läsaren gör andra associationer till orden än vad som är avsett.

En del av problematiken med maktbegreppet är att makt kan utövas på många sätt. Ordet har utöver detta förutom ett politisk-ideologiskt anslag, medan det hos andra kan föra tanken i den sociologiska och psykologiska riktningen. Eftersom uppsatsens syfte främst är att studera den läromässiga auktoriteten som domkapitlet utövar så kommer jag att fokusera på domkapitlets maktutövning med en teologisk utgångspunkt, snarare än med en sociologisk.

Begreppet makt undviker Svenska kyrkan i den av kyrkomötet fastslagna kyrkoordningen som reglerar biskopens och domkapitlets roll. Det begrepp som man använder är bland annat tillsyn och ansvar.

Stiftets domkapitel utgör genom sin roll som tillsynsinstans en *de jure*-auktoritet, såsom den definieras av kyrkoordningen. Men det finns även en mer indirekt *de facto*-auktoritet som domkapitlet kan utöva genom det faktum att dess ordförande är stiftets biskop. Biskopens makt kan sträcka sig långt utanför det som regleras genom kyrkoordningen, detta genom att biskopen kan sägas utgöra en för kyrkan viktig och central person som fungerar som identitetsskapande för stiftet.

Frågan om makt blir oundviklig att diskutera, även om kyrkoordningen gärna undviker formuleringen. Filosofen Max Weber benämner makt som ”möjligheten att påtvinga ens egen vilja på andra”.¹¹ Bertil Stålhammar beskriver tre olika former av ledarskaps- och organisationsstrukturer i Per Hanssons antologi. Dessa är den auktoritära ledaren, där själva makten ligger i den regelmässiga rätten till den position som chefen fått delegerad. Den andra formen är den ledarlösa organisationen, där självstyrande grupper och demokrati betonades. Ledarens funktion hamnade i en kris där ledarrollen var otydligt definierad. Sist skriver Stålhammar om ledarskapet, som skiljer

---

¹¹ Weber, Max *Ekonomi och samhälle: förståendesociologins grunder. Sociologiska begrepp och definitioner. Ekonomi, samhällsordning och grupper*, vol 1, s.37

sig från det formella och auktoritära ledarskapet genom att denna teori betonar chefens roll som en uppmuntrande och inspirerade ledare för organisationens anställda. Chefens personliga kvaliteter och kompetenser samt dennes förmåga att möta människor betonas vilket leder till att ledarskapet blir mer relationellt.¹²

Begreppsmässigt skiljer Stålhammar på ”chef” och ”ledare”, där chef står för den legala makt som en person formellt belänats att ha, medan ledare står för det relationella förtroendet som inspirerar och uppmuntrar och därmed blir en drivkraft för personalen/organisationen. I bästa fall finns dessa två funktionerna i en och samma person.¹³

”Allt ledarskap innebär en maktutövning” fortsätter Stålhammar och diskuterar tre olika sätt att utöva makt på, tätt sammanbundna till de ovan nämnda ledarskapsformerna.

(I) Tvingande makt, där den underordnade gör det som åläggs denne därför att motsatsen kan leda till straff. Polis- och domstolsväsendena utgör sammantaget en sådan makt genom den *de jure*-makt de har genom lagen.

(II) Kompensatorisk makt, som belönar gott beteende flit etcetera med lönelöft och flotta kontor. Detta är ett mer subtilt sätt att utöva makt på, som bygger på att med morot och piska genomföra ledarens beslut.

(III) Betingad makt, där ledaren pådriver andra sina värderingar, visioner och ideal.¹⁴

Uppsatsen kommer undersöka en form av auktoritet och maktutövning som inte berör församlingarnas arbete och därmed kommer maktförhållandet mellan kyrkoherde, komminister och förtroendevalda inte att beröras. Tillsynen som domkapitlet ansvarar för är relaterat till vigningslöftena, vilket gör att en tjänstgörande präst måste förhålla sig till två olika maktstrukturer och organisationer; församlingen/pastoratet och stiftet/biskopen/domkapitlet. De maktutövningsteorier som Stålhammar diskuterar ovan kan appliceras i förhållande till dessa två strukturer, samtidigt som det dagliga arbetet och ledarskapet finns lokalt i församlingen hos kyrkoråd och kyrkoherde. Jag menar att det är rimligt att anta att det maktutövandet som förekommer i församlingen är, eller har möjlighet att vara, av en relationell typ, där chefens (kyrkoherden) ledarskap i högre grad är baserad på den anställdes förtroende. Med andra ord betonas ledarskapet över den auktoritära makten. Domkapitlet å andra sidan utövar en mer tvingande makt i sitt tillsynsansvar. Detta menar jag syns i de påföljder som domkapitlet tilldömer. Biskopen har funktioner som hämtas från bägge dessa, dels maktutövande byggt på förtroende genom att biskopen väljs av stiftets präster, diakoner och förtroendevalda, dels genom att biskopen när han eller hon är installerad har en formell maktposition med ett regelverk som definierar dennes uppgifter.

---

¹² Hansson, Per *Ledarskapet i församlingen*, s. 12-17

¹³ Hansson, Per *Ledarskapet i församlingen*, s. 17-18

¹⁴ Hansson, Per *Ledarskapet i församlingen*, s. 30-33

Material och avgränsningar

Materialet som jag utgår ifrån är de offentliga handlingarna från Stockholms, Uppsalas respektive Göteborgs domkapitel. Grundprincipen för de handlingar som rör domkapitlet är att de diarieförs och ska finnas offentligt tillgängliga. Material som bedöms vara av en särskilt känslig natur offentliggörs dock inte, alternativt så anonymiseras materialet.¹⁵ Dock anonymiseras inte prästens namn i något av de fall som jag har tagit del av, även i fall där namnpublicering kan anses vara av en känslig natur. Materialet förvaras i respektive stiftsarkiv. Varje stift ansvarar självt för diarieföring och är enligt kyrkoordningen skyldigt att vara behjälpligt om man önskar ta del av arkivens handlingar.

Materialet från domkapitlet kan aktualisera ett behov av att överväga vissa forskningsetiska frågor, eftersom de mål som behandlas i domkapitlet kan vara av särskilt känslig natur. Emellertid är inte uppsatsens huvudsakliga intresse att diskutera brott mot de etiska och moraliska riktlinjer som prästen förväntas efterleva i enlighet med sina vigningslöften. Den typen av brott är ett uttryck av den praktiska teologin, alltså en fråga om Svenska kyrkans etiska och moraliska lära som blir en konsekvens av hennes tro och bekännelse. I förekommande fall där sådana brott utreds av domkapitlet blir domkapitlets uppdrag att bedöma i vilken grad prästens beteende har skadat anseendet, men däremot sällan en fråga om att döma om handlingen i sig är rätt eller fel.

I den här uppsatsen har jag valt att anonymisera de ämbetsbärare som förekommer i mitt material. Det främsta skälet för detta är att mitt mål inte är att peka ut någon enskild individ och på så sätt riskera att direkt skada någon enskilds anseende. Det finns alla möjligheter för den vetgiriga att själv söka reda på vilka personer som fallen gäller, däremot är det inte min uppgift att sprida enskilda personers namn i den här uppsatsen.

För att avgränsa materialets omfång och på ett tydligt sätt avgränsa min undersökning har jag valt att arbeta med material från år 2000 och framåt. Det främsta skälet för detta är den nya kyrkoordning som kom till stånd när Svenska kyrkan gick skilda vägar från staten och det överförda arbetsgivaransvaret för präster och diakoner från stiftet till pastoraten.¹⁶ Detta ledde till att stiftet och domkapitlet fick en tydligare roll som tillsynsansvariga, samtidigt som det stipulerades att församlingen skulle vara det lokala pastorala området, med ansvar för gudstjänstfirande, diakoni, undervisning och mission.¹⁷

Jag kommer arbeta med material från tre stift: Göteborgs, Stockholms respektive Uppsala stift. Dessa tre stift representerar sinsemellan skilda kyrkotraditioner och härbärgerar många olika fromhetsinriktningar. Sammantaget kommer valet av dessa tre stift att visa på en stor bredd av traditioner inom Svenska kyrkan.

---

¹⁵ KO 53 kap samt 54 kap

¹⁶ ¹⁶ Kalin, Yngve: Hur pastoraten blev prästernas arbetsgivare och Svenska kyrkan fick direktval. *Svensk Pastoralidskrift* Nr 19 (2017), s. 553-555.

¹⁷ KO 2 kap

Då domkapitlen inte enbart behandlar fall där läromässiga frågor står i centrum så ställer jag även upp följande urvalskriterier:

- Läromässiga frågor ska stå i centrum. Helst bör både den enskilde präster och domkapitlet analysera och/eller ta ställning för olika tolkningar samt hänvisa till Svenska kyrkans tro och bekännelse.
- Domkapitlets beslut och motivering ska vara tillräckligt utförligt för att kunna dra välgrundade slutsatser utifrån materialet.
- I största möjliga mån ska det också finnas tillgång till sekundärt material såsom yttranden från präster, sakkunniga eller något annat material som domkapitlet utgått ifrån i sin bedömning.

Metod

Jag kommer att göra en analys av det offentligt tillgängliga material som jag har fått tillgång till. Som ett redskap för undersökningen kommer jag använda ett antal motivkretsar som ett raster över mitt material. Motivkretsarna fungerar som ett sätt att både jämföra skillnader och likheter mellan de olika fallen, mellan domkapitlets och den enskilde prästens ståndpunkt samt för att analysera domkapitlet och den enskildes sätt att relatera till Svenska kyrkans tro och bekännelse. Avsikten med att definiera vissa motivkretsar är att finna en struktur som underlag till en god analys. De är inte oberoende av varandra; argument och motiveringar kan innehålla spår av flera av mina motiv. De är medvetet relativt öppna och vida, och skälet till detta är att materialet i fallen ser olika ut. Alltför snäva motiv kan leda till dåliga eller snedvridna analyser vilket självklart ska undvikas.

Den metodologiska terminologin är inspirerad av Karin Oljelunds avhandling *Kristi kropp och Guds folk*. I hennes avhandling använder hon sig av sex olika motiv ordnade under två övergripande motivkretsar. I undersökningen återkommer dessa motiv och motivkretsar som fungerar som avhandlingens analys av materialet.¹⁸ I uppsatsens analys kommer jag också återvända till mina motivkretsar efter varje fall, för att sedan jämföra de olika fallen med varandra.

Teologiska och läromässiga motiv

Till denna motivkretsen hör sådana argument, resonemang och motiveringar som innehåller hänvisningar till och utläggningar av Svenska kyrkans tro och lära. Det kan exempelvis röra sig om fall där prästen och domkapitlet inte är eniga om vilka tolkningar som är tillåtna eller inte, där tvetydighet råder eller då det helt enkelt råder delade meningar om hur ett praktiskt bruk kan och bör förstås teologiskt. Hit räknar jag de motiv och skäl som prästen lägger fram då han/hon försvarar eller förklarar sin ståndpunkt i en läromässig fråga, de överväganden och domskäl som domkapitlet hänvisar till i sina beslut, eller i förekommande fall då prästens egna bedömning eller

---

¹⁸ Oljelund, Karin *Kristi kropp och Guds folk : en undersökning av ekklesiologin i Svenska kyrkans huvudgudstjänster 1942-2000* s.60 ff.

uppfattning anföras som skäl för att till exempel bryta mot kyrkohandboken eller någon annan ordning eller praxis, samt domkapitlets eventuella gillande av sådana avsteg.

- **Pragmatiska motiv**

Den pragmatiska motivkretsen karaktäriseras främst genom sådana motiv som kan komma sig av ett praktiskt behov, till exempel av pastorala eller pedagogiska skäl. Hit räknar jag argument, resonemang och motiveringar som inte är läromässiga, utan är relaterade till fall där någon part anser att det finns goda skäl till att antingen göra avsteg från en läromässig princip, eller som ett argument för direkta regel- eller handboksbrott. Det kan också röra sig om argument som hänvisar främst till ett sunt förnuft snarare än en läromässig eller dogmatisk ståndpunkt.

Analysen kommer att ske i två steg. Eftersom utgångspunkten för domkapitlets tillsyn är prästernas utövande av ämbetet så kommer jag först undersöka de motiv som prästerna anför i sina yttranden. Sedan analyserar jag hur domkapitlet tar ställning till prästernas yttranden samt vilka andra motiv och argument som domkapitlet lägger fram i dess utredning och domskäl.

Svenska kyrkans organisation i korthet

Begreppet dubbla ansvarslinjen används ofta för att beskriva maktfördelningen i Svenska kyrkan. Begreppet kommer sig av den utredning från 1968 som uttrycker den ämbetsbärarnas funktion som mer än ”tjänstemän eller funktionärer inom en organisation”.¹⁹ Göran Lundstedt menar att det är ett uttryck för en historiskt förankrad ansvarsfördelning; redan Upplandslagen föreskriver en uppdelning mellan sockenrådets respektive biskopens ansvarsområden.²⁰ Inför Kyrkoordning 1999 sades det att den dubbla ansvarslinjen ”bildar den helhet av samverkan mellan demokratisk organisation och kyrkans vigningstjänst som skall utgöra ett viktigt kännetecken på Svenska kyrkan...”²¹ Dubbla ansvarslinjen som uttryck för Svenska kyrkans dubbla identiteter som demokratisk och episkopal är grundläggande för hennes identitet.

Kyrkoordningen är det dokument som reglerar den institutionella aspekten av Svenska kyrkans organisation. I inledningen till kyrkoordningen står det att dokumentet utgör en blandning av teologi och juridik. Svenska kyrkans bekännelse antogs vid Uppsala möte 1593 och den omfattar, med undantag för vissa senare ”av Svenska kyrkan bejakade dokument”²², så är den tills idag oförändrad. På grund av att trons gestaltning och Svenska kyrkans uppdrag är föremål för omdaning och förändring så ansvarar kyrkomötet för att detta kyrkoordningen ska hållas uppdaterat. Detta ska kyrkomötet göra i samklang med Svenska kyrkans tro och lära.

---

¹⁹ SOU 1972:36, s.158

²⁰ Lundstedt, Göran *Biskopsämbetet och demokratin* s. 31-32

²¹ Lundstedt, Göran *Biskopsämbetet och demokratin*, s. 32

²² KO 1 kap.

Domkapitlets tillsynsansvar för präster regleras i Kyrkoordningen kapitel 31. Domkapitlet har genom detta kapitel getts rätten att ge och frånta rätten att utöva kyrkans prästämbete.

Domkapitlet kan utifrån särskilda skäl förklara en präst obehörig om prästen

1. Brutit mot sina vigningslöften
2. Brutit mot den absoluta tystnadsplikten som gäller i själavård och bikt
3. På grund av sjukdom inte kan utöva ämbetet
4. Genom att ha begått en brottslig gärning eller genom sina handlingar och/eller uttalanden skadat det anseende som en präst bör ha

Påföljden som domkapitlet kan utdela är (I) skriftlig erinran, (II) prövotid om tre år, eller (III) obehörighetsförklaring. Utan någon särskild prövning förklaras dessutom den präst som övergett Svenska kyrkans tro och lära, begärt utträde eller själv begär att skiljas från sitt ämbete, per automatik obehörig.²³

Efter 2000 övergick arbetsgivaransvaret för präster och diakoner i Svenska kyrkan från stiftet till pastoraten. Detta beslut var på intet sätt oproblematiskt; utlåtanden från sakkunniga vid bland annat de teologiska fakulteterna varnade för att detta kunde leda till en urholkning av den dubbla ansvarslinjen om pastoraten skulle ta över det direkta arbetsgivaransvaret över ämbetsbärare.²⁴

Ordningen är därför idag sådan att stiftets domkapitel och biskop har en mer indirekt tillsynsroll där den mest konkreta kvarvarande makten sträcker sig till prövning av nya kandidater samt att utifrån kyrkoordningen bedriva tillsyn över de ämbetsbärare som tjänstgör i stiftets församlingar.²⁵

Domkapitlet ansvarar alltså först för att de präster som vigs har uppfyllt de krav som ställs för att få sin prästexamen. Efter att prästen efter sin vigning går i tjänst ansvarar domkapitlet för att de vigningslöften som avlagts i vigningsgudstjänsten efterlevs.

Grundregeln är att ärendet behandlas av det domkapitel där prästen har en fast tjänst, eller i händelse av att prästen inte har någon tjänst så av det stifts domkapitel som prästen är bosatt i.²⁶

---

²³ KO 31 kap 12 §

²⁴ Kalin, Yngve: Hur pastoraten blev prästernas arbetsgivare och Svenska kyrkan fick direktval. *Svensk Pastoraltidskrift* Nr 19 (2017), s. 553-555.

²⁵ Hansson, Per *Från tillsyn till främjande* s. 18-20

²⁶ KO 31 kap 15 §

Undersökning

Fall 1: Requiemhögmässa i S:t Matteus kyrka, Stockholms domkapitel

Domkapitlet i Stockholms stift upprättar ett tillsynsärende efter att ha fått ta del av den gudstjänstagenda som användes söndagen den 2 november 2009 i S:t Matteus kyrka.²⁷ Mässan var församlingens huvudgudstjänst och den var utformad som en requiemmässa. I romersk-katolsk kyrkotradition är ett requiem en dödsmässa där böner och offer bärs fram åt de hädangångna för deras frälsnings skull. I den agenda som kommit domkapitlet till känna ingår det ett moment kallat ”Bön för de hädangångna” där enligt agendan en diakon ska ha bitt om Guds hjälp att ”minnas, styrka och trösta [de hädangångna] med våra böner och Herrens heliga nattvard” i samband med beredelsen. Det ingick också en sjungen begravningsbön infogad efter trosbekännelsen och före nattvardsbönens inledning. Nattvardsbönen skulle enligt agendan också läsas av en diakon. I övrigt är ordalydelsen avsevärt avvikande från kyrkohandbokens formulering, dessutom ska prästen ha andats över brödet och vinet.²⁸ Den gärningsbeskrivning som domkapitlet framställde i samband med att man begärde in yttranden från de inblandade prästerna och diakonerna menade också att det förekommit böner till Maria och helgonen i strid med kyrkans tro och lära.²⁹

De personer som blev föremål för utredning var:

- Komministern som tjänstgjorde vid den aktuella mässan. I egenskap av tjänstgörande präst utformade han agendan och hade ett teologiskt och liturgiskt ansvar för densamma.
- Vikarierande kyrkoherden, som i egenskap av sitt uppdrag som kyrkoherde bär det yttersta ansvaret för att församlingens präster följer Svenska kyrkans ordning, tro och lära.
- Diakon A, som var anställd i församlingen och som tjänstgjorde i den aktuella gudstjänsten.
- Diakon B, som på sin fritid tjänstgjorde i den aktuella gudstjänsten. Hustru till komministern som tjänstgjorde i gudstjänsten.³⁰

Efter att ha begärt skriftliga yttranden från samtliga inblandade beslutar domkapitlet att de bägge diakonerna inte begått något brott mot sina vigningslöften eftersom de inte kan hållas ansvariga för liturgin. Vidare beslutade domkapitlet att det inte var sannolikt att en diakon läst delar av instiftelseorden, något som hade kunnat vara föremål för vidare utredning.³¹

Kyrkoherden skriver i sitt yttrande att han inte deltagit i den aktuella gudstjänsten, att planering gjordes i ett sent skede vilket ledde till att han inte såg agendan förrän på torsdagen före gudstjänsten. På grund av den begränsade tiden som förelåg mellan att agendan trycktes och gudstjänsten så menade kyrkoherden att han inte hade kunde ha tagit sig tid till att gå igenom

---

²⁷ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511 s. 1

²⁸ Stockholms stift. Bilaga 1 till Dnr 08/D165/3511

²⁹ Stockholms stift. Bilaga 2 till Dnr 08/D165/3511

³⁰ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511 s. 1

³¹ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511 s. 7-8

agendan. Hade han gjort det så hade han sett dess teologiska brister och sett till så att tjänstgörande präst ändrade detta. Kyrkoherden menar sålunda att han inte brutit mot sina vigningslöften, utan endast brutit i sitt tillsynsansvar. I yttrandet från diakon A hävdar denne att han vid flera tillfällen uttryckt sitt personliga förbehåll mot de gudstjänster som komministern tidigare lett i församlingen, men trots dessa varningar har kyrkoherden inte gått vidare med frågan. Därför finner domkapitlet att kyrkoherden brutit mot sina vigningslöften genom att han inte tydligare agerat mot de handboksbrott som komministern gjort sig skyldig till, och som diakon A varnat om.³²

Komministerns yttrande består av ett sju sidor långt brev som i sin helhet finns bifogad som bilaga 3 i detta ärende. Han kom 2011 att lämna Svenska kyrkan för att upptas som präst i NKK, senare Nordens ortodoxa apostoliska kyrka vilket 2015 kom att bli en ortodox kyrka som står under Kievs ortodoxa patriark. Redan i det sju sidor långa yttrandet kan en omfattande kritik gentemot Svenska kyrkans ledning skönjas. Stockholms domkapitel beskriver yttrandet som ”präglad av sarkasm och ironi och vara hållet i en nonchalant ton”. Komministern använder ett sådant språkbruk som absolut kan framstå som just detta; i ett stycke om andra möjliga temamässor som hålls i Svenska kyrkan hittar han på en ny mässform: ”skilsmässomässor”.³³ Vidare skriver han att han underordnar sig Stockholms biskop och domkapitel som högre auktoriteter än både bibeln och kyrkofäderna. Att hävda något annat än att brevet skulle ha just en raljant och antagonistisk ton gentemot Stockholms domkapitel och biskop skulle knappast vara möjligt.

Komministern skriver också att det inte förekommit någon bön till Maria eller några helgon, däremot har man bett om deras förböner, vilket han påpekar är en avsevärd skillnad. Att be om helgonens och Marias förbön skriver han är lika självklart som att man ber om biskopens eller församlingens förbön. Det innebär inte att man ser på dessa som någon medlare mellan Gud och någon människa.

Komministern citerar i sitt yttrande en anonym teologisk auktoritet. Han hävdar att han rådfrågat flera teologer som han hade stort förtroende för, däribland ”några biskopar och ärkebiskopar emeriti [sic], några teologie doktorer, professorer, prostar och andra goda präster i bekantskapskretsen”.³⁴ Den anonyma auktoritet som präst A flitigast refererat till hävdar i huvudsak att domkapitlet har intagit en teologisk position i den lutherska teologins yttre kant, kanske till och med nära den ”zwinglianska och calvinska [sic] heresin”.³⁵ Bland annat hävdar denne att domkapitlet fördömt vädjan om förbön från helgonen, jungfru Maria samt förbön för de döda alltför lättvindigt då detta varit föremål för debatt inom den lutherska traditionen alltsedan 1500-talet. Därför menar denne att det inom Svenska kyrkan finns både en mer allmänkyrklig/katolsk lärotradition samt en mer ”radikalprotestantisk” sådan. Avslutningsvis menar den teologiska

---

³² Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511, s. 3-4 samt s.7

³³ Stockholms stift. Bilaga 4 i ärende Dnr 08/D165/351 s. 3

³⁴ Stockholms stift. Bilaga 4 i ärende Dnr 08/D165/351, s. 5

³⁵ Stockholms stift. Bilaga 4 i ärende Dnr 08/D165/351, s. 5

auktoriteten att domkapitlet inte är konsekvent i sin lära eftersom det i kyrkohandbokens begravningsbön ges ett exempel på att bön för de avlidna är möjligt och påbjudet i den svenskkyrkliga traditionen, samt att domkapitlet befinner sig i otakt med det svenskkyrkliga bruket av smörjelse med olja. Detta menar han är ett vanligt liturgiskt bruk i sjukhuskyrkan, vid dop, konfirmation samt i förbönsgudstjänster.³⁶

Domkapitlets beslut

Domkapitlet beslutar att kyrkoherden ska tilldelas en skriftlig erinran då det menar att han genom sin bristande tillsyn brutit mot sina vigningslöften. Särskilt allvarligt ser domkapitlet på detta brott i detta fall, då man anser att denna gudstjänstform och liturgi står i stark kontrast med kyrkans tro och lära. Domkapitlet menar att det däremot inte finns något skäl att misstänka kyrkoherden för att själv ha predikat eller lett gudstjänster som stått i konflikt med kyrkans tro och lära. Bristande tillsyn, slarv och försumlighet faller under de praktisk-teologiska frågorna. Därmed faller den utanför den här uppsatsens huvudsakliga fokus.³⁷

Domkapitlet ägnar i sitt övervägande och beslut en hel del uppmärksamhet mot det som komministern framfört i sitt yttrande. I frågan om bön för de avlidna menar domkapitlet att det är en avsevärd skillnad mellan att ”gå till Gud med vår längtan efter de dödas väl” som de då anser är begravningsbörens funktion, och att ”försöka” styrka och trösta” dem [de döda]” som domkapitlet då menar att en requiemmassas böner innebär.³⁸ Vidare påpekar domkapitlet att smörjelse med olja inte ingår i handbokens ordning för vare sig dop eller konfirmation och därför är otillåten. Domkapitlet är också kritiskt mot de instiftelseord som användes då det är fyllt av olika tillägg och förändringar som domkapitlet menar påverkar börens helhet. Avslutningsvis skriver domkapitlet att referensen till den augsburgska bekännelsen som förekommit i yttrandet från komministern inte har någon relevans, men att det däremot står att läsa att helgonen endast ska vördas med utgångspunkt i det goda exempel som deras livsgärning utgör, men att böner endast ska riktas till Jesus själv.³⁹

Sammanfattning och resultat

Den huvudsakliga diskussionen i analysen är komministern, den läromässiga auktoriteten samt domkapitlets domskäl och utredning. Det enskilt tydligaste av motivkretsarna som förekommer i det här fallet är den ***teologiska och läromässiga***. Både i yttrandet från komministern och i domkapitlets utredning framkommer det tydligt att detta fallet handlar om läromässiga tolkningar,

---

³⁶ Stockholms stift. Bilaga 4 i ärende Dnr 08/D165/351, s. 5-6

³⁷ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511, s. 7

³⁸ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511, s.5

³⁹ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511, s.5

om vilka liturgiska bruk och böner som är tillåtna och påbjudna i den svenskkyrkliga traditionen. Komministern ger i sitt yttrande förklaringar och skäl för sin uppfattning. I huvudsak framgår det att han anser att hans uppfattning är i linje med en allmänkyrklig och biblisk tradition.

Komministern antyder också på ett ironiskt sätt att domkapitlet har en avvikande tolkning av både den augsburgska bekännelsen och de schmalkaldiska artiklarna, kyrkofäder såsom Tertullianus och Augustinus och ytterst av Bibeln.⁴⁰

Att gudstjänstformen dessutom är uppskattad av församlingen ser jag som ett *pragmatiskt motiv*. De formuleringar som jag uppenbart ser som uttryck för den raljanta tonen som han har gentemot domkapitlet har jag betraktat som just sådana och därför gör jag bedömningen att det inte varit så att församlingen och musikern har tvingat eller tryckt på om att mässan skulle genomföras.

Domkapitlet hänvisar också till den *teologiska och läromässiga* motivkretsen då de menar att den augsburgska bekännelsen inte tillåter att man ber om något helgons förbön. Detta leder också fram till att domkapitlet menar att det inte är förenligt med kyrkans tro och lära att be om och för de hädangångnas väl, men att en bön kan gestalta församlingens och människors längtan, saknad och omtanke för en avliden person.⁴¹ Det är ett tydligt läromässigt ställningstagande från domkapitlets sida, dessutom med direkt referens till Svenska kyrkans bekännelsesdokument.

Fall 2: Tillägget ”Trons mysterium” i Helga Trefaldighets kyrka, Uppsala domkapitel

Uppsala domkapitel beslutar den 2 december 2015 att lämna en inkommen anmälan mot prästerna i Helga Trefaldighets församling utan åtgärd. Saken gällde bruket av tillägget ”(Stort är-) trons mysterium” mellan instiftelseorden och församlingens acklamation ”din död förkunnar vi Herre, din uppståndelse bekänner vi till dess du kommer åter i härlighet”.⁴²

Domkapitlet konstaterar att det inte förekommer något dylikt tillägg, varken i den då gällande HB-86 eller i 2012 års handboksförslag som varit tillåtet att använda under olika remissperioder. Däremot förekommer den i handboksförslaget från 2000.⁴³

Domkapitlet har i det här fallet valt att göra en utredning av de många tolkningsmöjligheterna kring bruket av tillägget. Domkapitlet menar att den romersk-katolska kyrkan använder exklamationen ”Trons mysterium” efter att brödet och vinet transfigurerats och blivit Kristi kropp och blod. På så sätt markeras mässans höjdpunkt. Domkapitlet konstaterar att det i den katolska ordningen också ges uttryck för en mässofferslära, alltså att själva Kristi död på korset som ett offer för människans synder blir verkligt närvarande i kommunionen.⁴⁴

---

⁴⁰ Stockholms stift. Bilaga 3, Dnr 08/D165/3511, s. 6

⁴¹ Stockholms stift. Domkapitlet. Protokoll 090313 § 54 Dnr 08/D165/3511, s. 5-6

⁴² Uppsala stift. Domkapitlet. Bilaga till § 145, beslut, dnr 333/005/15 s. 1-2

⁴³ Uppsala stift. Domkapitlet. Bilaga till § 145, beslut, dnr 333/005/15, s. 1

⁴⁴ Uppsala stift. Domkapitlet. Bilaga till § 145, beslut, dnr 333/005/15 s.2

Man konstaterar vidare att Kyrkornas världsråd använder Trons mysterium i BEM-dokumenterna och så gör även den anglikanska kyrkan.

De präster som ärendet särskilt berör - församlingsherden och kaplanen - inkom med ett gemensamt yttrande till domkapitlet. I yttrandet motiverar de bruket med tre huvudsakliga skäl:

- Bruket är väl ekumeniskt, historiskt och bibliskt förankrat. Orden är hämtade ur 1 Tim 3:9.
- Tillägget fungerar som ett tillfälle för församlingen att stanna upp och ytterligare tydliggöra Kristi verkliga närvaro i det konsekrerade brödet och vinet.⁴⁵
- Läran om realpresensen i nattvardens element är i enlighet med Svenska kyrkans tro och lära. De påpekar att detta dessutom tydliggjorts endast några månader före anmälan, av ärkebiskop Antje Jackelén vid en audiens hos påven i maj 2015.⁴⁶ Bruket av ”Trons mysterium” är avsett som ett förtydligande av realpresensen. Dessutom fungerar tillägget som ytterligare betoning av den liturgiska växelverkan mellan celebrerande prästen och församlingen.⁴⁷
- Ett fjärde argument som knappast kan sägas väga lika starkt kommer från Laurentius Petris kyrkohandbok från 1571, där dåvarande ärkebiskopen menade att Pauli ord från 1 Tess 5:21 (”Pröva allt. Ta vara på det som är bra”) skulle vara ett rättesnöre för den liturgiska praktiken.

Prästerna skriver att de känner till att Svenska kyrkans utredningar har framfört kritik mot bruket i samband med att det provades i samband med handboksförslaget från 2000. Denna utredning har legat till grund i det senare handboksarbetet, varför man i 2012 års handboksförslag inte använde tillägget.⁴⁸

Resultat och analys

De motiv som prästerna anför faller under den **teologiska och läromässiga** motivkretsen. De menar att tillägget inte behöver innebära att de företräder en annan nattvardssyn än Svenska kyrkans. Tvärtom, just därför att tillägget gör att extra tonvikt sätts på realpresensen så är menar de att tillägget inte bara är förenligt med kyrkans lära, det betonar en central del av densamma. Vidare anför de att tillägget gör det lättare för församlingen att veta när de ska stämma in i nästföljande exklamation, det är ett **pragmatiskt** motiv.

Det förekommer också ett ytterligare **teologiskt och läromässigt** motiv i yttrandet då prästerna anser att det finns goda skäl att tillåta bruket inom Svenska kyrkan eftersom det används i många kyrkor. Exempelvis förekommer det i Lima-dokumenterna och i den anglikanska kyrkan – en kyrka

---

⁴⁵ Uppsala stift. Yttrande i fall § 145 dnr 333/005/15

⁴⁶ Report of the Lutheran–Roman Catholic Commission on Unity: *From Conflict to Communion | Lutheran–Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017*

⁴⁷ Uppsala stift. Yttrande i fall § 145 dnr 333/005/15

⁴⁸ Svenska kyrkans utredningar 2012:2, *Förklaringar till förslag – Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1*. S. 93

som ingår i Borgåöverenskommelsen och som därför delar den mest djupgående gemenskapen med Svenska kyrkan. Därför menar de att tilläggets vida bruk i det ekumeniska sammanhanget visar på att bruket används och är legitimt i kyrkor som står Svenska kyrkan nära teologiskt.

Domkapitlets beslut

Domkapitlet beslutar att inte vidta någon åtgärd i det aktuella fallet, trots att prästerna inte följer kyrkohandboken när tillägget används. De motivkretsar som domkapitlets beslut tydligast visar på är de ***teologiska och läromässiga*** och ***pragmatiska***. Mer specifikt menar domkapitlet att det inte finns någon anledning till att misstänka att de berörda prästerna företräder en från Svenska kyrkan avvikande lära i nattvardssynen. Domkapitlet skiljer alltså på brott mot kyrkohandboken och på rena läromässiga brott eller avsteg från Svenska kyrkans tro och lära. Förvisso är kyrkohandboken ett uttryck för Svenska kyrkans tro och bekännelse, som i sin helhet och i sina delar ska reflektera kyrkans enhetliga tro och bekännelse, men mindre allvarliga brott som dessutom kan motiveras både teologiskt och pedagogiskt ser man i det här fallet mellan fingrarna på. Man konstaterar att det inte går att hävda att en präst företräder en romersk-katolsk nattvardssyn enbart på grund av tillägget ”trons mysterium”. Här gör domkapitlet en bedömning där brott mot kyrkohandboken av denna typ inte kan anses vara tillräckligt allvarliga för att tilldela en skriftlig erinran eller någon annan straffpåföljd.

Ett annat huvudskäl för denna bedömning verkar vara att bruket är vida spritt inom Svenska kyrkan, att det är ekumeniskt förankrat samt att det vid tiden för beslutet pågår ett arbete med en ny kyrkohandbok där många olika liturgiska bruk ska prövas och vägas. Domkapitlet understryker däremot att tillägget inte förekommer i någon då gällande handbok varför domkapitlet inte kan legitimera ett sådant bruk. Det menar domkapitlet hör till arbetet med den nya handboken att slutgiltigt besluta om bruket skall tillåtas.⁴⁹

Kyrkohandboken ska reflektera Svenska kyrkans tro och lära, och som sådan måste kyrkomötet besluta om hur handboken ska se ut. Till sin hjälp har kyrkomötet Svenska kyrkans läronämnd till sin hjälp. När en läromässig fråga ska behandlas av kyrkomötet tar läronämnden ställning till underlaget och kommer sedan med ett yttrande till kyrkomötet. På så sätt kan man konstatera att processen innehåller en tydlig läromässig instans, samtidigt som antagandet kräver de folkvaldas stöd. Därför är det inte orimligt att hävda att kyrkohandboken faktiskt avspeglar Svenska kyrkans tro och lära. Däremot är det kanske inte heller orimligt att hävda ett visst svängrum för några mindre avvikelser. Det är förstaeligt att domkapitlet som instans inte kan legitimera avsteg från handboken genom sina beslut eftersom det riskerar att skicka felaktiga signaler till stiftets präster. Samtidigt så kan domkapitlet inte heller utdela en straffpåföljd på grund av ett så pass oskyldigt avsteg som detta.

---

⁴⁹ Uppsala stift. Domkapitlet. Bilaga till § 145, Beslut, dnr 333/005/15 s. 2-3

Detta visar på att domkapitlet vägt *läromässiga och teologiska* motiv mot *pragmatiska motiv*. Den läromässiga frågan som domkapitlet uttalat sig om är om tillägget ”Trons mysterium” är förenligt med kyrkans tro och lära, på vilket domkapitlet svarat att bruket av detta tillägg inte utgör något egentligt läromässigt brott. Domkapitlet konstaterar samtidigt att bruket är väl spritt, både i Svenska kyrkan och i andra kyrkor som står henne nära. Detta utgör tillsammans med den rent pedagogiska funktionen med tillägget det *pragmatiska* motivet i det här fallet.

I konkordieformeln, som ingår i Svenska kyrkans bekännelse, skiljer man på sådana bruk som är påbjudna, tillåtna och förbjudna. I det här fallet kan man möjligen se att domkapitlet finner skäl för att se det här bruket som tillåtet. Kriteriet för att det ska räknas som tillåtet är dock att det kan motiveras teologiskt, vilket prästerna i det här fallet också har gjort.

Avslutningsvis kan det i detta fall konstateras att den nya handbok som antogs av kyrkomötet 2017 har infört tillägget Trons mysterium som ett fakultativt moment i mässordningen.⁵⁰

Fall 3: ”Längtan efter en död katt”, Stockholms domkapitel

Med anledning av en prästs medverkan i Sveriges radio P4:s dokumentär ”Längtan efter en död katt” den 25 september 2016 inleder domkapitlet i Stockholm en utredning om de teologiska uttalanden som denne gör i programmet, efter att en icke namngiven person inkommit med en anmälan.⁵¹

I dokumentären, som behandlar frågan om sorgen efter döda husdjur, medverkar bland annat prästen i egenskap av både djurägare och erfaren präst i Svenska kyrkan, vilket tydligt framgår i programmet. I programmet berättar bland annat prästen om hur han sedan länge tvivlat på flera av de kristna doktrinerna och lärosatserna. Efter att han har gett uttryck för sitt tvivel inför att hans egen mor nog inte var i himmelen konstaterar han att:

Jag har inte varit så bekännelsetrogen. Jag har inte trott att Jesus har uppstått med kropp och själ.
Programledaren: *Vad tror du då, har du någon egen tro?*

Prästen: *Jag tror på Gud, jag tror på människan, jag tror på livet. Jag tror på Jesus undervisning, hans liv, hans trofasthet till sin Gud och till människan, hans undervisning - att följer man den så går det bra. Förlåt - och du ska bli förlåten. Hjälpt - och du ska bli hjälpt.*⁵²

Vidare menar prästen i programmet att han inte har trott och inte tror på att Jesus uppstått ”med kropp och själ”. Han sammanfattar det som han uppfattar som den klassiska kristna läran om ett liv efter döden som att själen släpps fri efter döden, då det eviga paradiset väntar, medan

---

⁵⁰ Bilaga till kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2017:6: *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1* S. 84, antagen vid kyrkomötet 171123

⁵¹ Stockholms domkapitel, bilaga till domkapitlets protokoll 161214, Dnr 16/D173/3313. S. 1-2

⁵² Berglund, Jonna *Längtan efter en död katt* (Radioprogram Sveriges radio, P4 Dokumentär), originalsändning 160925 Citat från cirka 27 minuter.

djur endast lever den tiden på jorden och sedan inte har något liv efter döden, vilket han själv har svårt att gå med på. Han menar att människan till sin existens inte är artskild från djuren i fråga om själ och medvetande, utan att det är en fråga om en gradskillnad. Uppfattningen att människan är skapad till Guds avbild, med uppdrag att bruka marken och härska över djuren, har lett till att djuren har farit illa.⁵³

Samtidigt som prästen i programmet säger att han inte tror på Jesu kroppsliga och själsliga uppståndelse så menar han att den kristna tron handlar om hopp, att hoppas på det man tror men inte vet. Han specificerar dock inte närmare vad hans kristna hopp består av. Prästen framhåller också i intervjun att hans egna tvivel i tron har gjort att han har kunnat möta människor som sökt sig till kyrkan med sina tvivel i tron på ett bra sätt.

Med anledning av prästens medverkan i radioprogrammet så gav domkapitlet prästen en möjlighet att inkomma med ett yttrande. Efter att domkapitlet fått del av yttrandet från honom så beslutar man sig för att inleda ett tillsynsärende gällande brott mot vigningslöftena. I domkapitlets beslut framgår det att prästen i sitt yttrande bekräftat den teologiska och läromässiga ståndpunkten som han uttryckte i programmet, men att han lovat sig själv att inte framföra dessa ståndpunkter offentligt igen.⁵⁴ Vidare skriver man att det under arbetet med frågan framkommit att prästen ställer sig positiv till att föra fördjupande teologiska samtal i ett kollegialt sammanhang i framtiden.⁵⁵

Domkapitlets beslut - Resultat och analys

Domkapitlet i Stockholm beslutar sig för att ge prästen en skriftlig erinran. Domskälerna för detta är att han genom sitt uttalande ifrågasatt kyrkans tro och bekännelse som han i sin vinning lovat att följa. Genom att göra detta har han i ”avsevärd mån” skadat det anseendet som en präst bör ha. De förmildrande omständigheterna som verkar ha fått domkapitlet att avstå från en strängare påföljd är att prästen förhållit sig positiv till vidare teologiska samtal i en kollegial miljö samt att han uttryckt ånger över sitt uttalande i sitt yttrande.⁵⁶

De motiv som prästen hänvisar till faller tydligast inom motivkretsen jag kallar för ***teologiska och läromässiga*** motiv. I radioprogrammet framkommer det att den uppfattning som prästen gett uttryck för inte är något som han nyligen kommit till tro på, utan att han själv trott på detta vis under hela sitt liv. I hans svar till domkapitlet och i radioprogrammet framkommer det att han dessutom varit medveten om att hans uppfattning inte har varit förenlig med Svenska kyrkans tro och bekännelse, men att han av samvetsskäl inte avsäger sig sin uppfattning.

De motivkretsar som domkapitlet tydligast hänvisar till i sitt överläggande och beslut faller tydligast under motivkretsarna ***teologiska och läromässiga*** motiv respektive ***pragmatiska*** motiv.

---

⁵³ 1 Mos 1:26-ff

⁵⁴ Stockholms stift. Yttrande i fallet, Dnr 16/D173/3313

⁵⁵ Stockholms stift. Domkapitlet. Bilaga till domkapitlets protokoll 2016-12-14 §142, Dnr 16/D173/3313 s.2

⁵⁶ Stockholms stift. Domkapitlet. Bilaga till domkapitlets protokoll 2016-12-14 §142, Dnr 16/D173/3313, s.2

Först och främst menar domkapitlet att den trosuppfattning som prästen företräder är oförenlig med Svenska kyrkans tro och lära, samt att prästen genom att ha uttryckt sig på detta sättet har skadat anseendet som en präst bör ha. I frågan om straffpåföljden så hänvisar domkapitlet också till den *pragmatiska* motivkretsen, detta då man ser till prästens ursäkt och ånger över det han sagt, dels att prästen är positivt inställd till att föra teologiska samtal i en kollegial miljö.⁵⁷ Möjligen kan det faktum att prästen är pensionerad och därför inte regelbundet leder gudstjänster och predikar varit en påverkande faktor.

Fall 4: Frälsning och prästvigda kvinnor: predikstolsfrihet och bibeltolkning, Frillesås pastorat, Göteborgs domkapitel

Den 25 augusti 2013 höll en präst en uppmärksammas predikan i Gällinge respektive Idala kyrka, Göteborgs stift. Söndagens tema var enligt evangelieboken ”medmänniskan” och texterna var hämtade ur 5 Mos 15:7–11, Rom 13:8-10, Matt 5:38-48.⁵⁸

Enligt yttrandet som prästen inkommit med genom sin advokat var det biskop Per Eckerdal som själv initierade utredningen efter att ha fått se ett utdrag ur predikan. Därför menar de att biskopen inte ska delta i överläggningarna och besluten, då prästen genom sin advokat hävdar att det skulle föreligga jäv. Ett senare dokument som skickats in till Svenska kyrkans överklagandenämnd av en annan präst klagas det att biskop Eckerdal och prästen var kollegor i samma kontrakt under 1990-talet.

Gärningspåståendet som prästen uttalat sig över menar att han genom sin predikan skulle ha begått ett allvarligt läromässigt brott i och med att domkapitlet hävdar att predikan gav intrycket av att prästen själv kunde avgöra vem som blev frälst och vem som inte blev det. Domkapitlet ber prästen att uttala sig om han anser att rätt lära är frälsningsavgörande.⁵⁹

Prästens predikan höll sig nära bibelordet enligt yttrandet och gav uttryck för hans ämbetssyn, som enligt prästen stiftet lär ha känt väl då han länge tjänstgjort i Göteborgs stift. Vid den aktuella prästens prästvigning år 1978 var den så kallade samvetsklausulen fortfarande gällande frågan om kvinnliga präster, och prästen i det aktuella fallet menar att det då var en förutsättning för hans vigning. Han har inte ändrat sin ståndpunkt i den frågan sedan dess, och i sin predikan ger han uttryck för sin ämbetssyn genom att, med stöd av Pauli ord 1 Kor 14:14 ff., uttrycka att han anser att kyrkan inte haft något mandat av Gud att låta kvinnor prästvigas. I direkt anslutning till talförbudet för kvinnan skriver Paulus att den som sätter sig upp mot hans undervisning inte ska bli känd av Gud på den yttersta dagen, ty hans undervisning är ett bud direkt från Gud. Prästen drar därför slutsatsen att det blir en frälsningsfråga eftersom han menar att ett medvetet brott mot

---

⁵⁷ Stockholms stift. Domkapitlet. Bilaga till domkapitlets protokoll 2016-12-14 §142, Dnr 16/D173/3313s.2

⁵⁸ Svenska evangelieboken

⁵⁹ Göteborgs stift. Domkapitlet. Begäran om yttrande, ärende Dnr 42/14/76

Guds vilja innebär en risk att hamna utanför frälsningen. Prästen anför också att det aldrig varit hans avsikt att uttala sig om vem som faller innanför frälsningen, och att det är en för honom ofördelaktig tolkning av det han sa i predikan.⁶⁰

En särskilt försvarande omständighet i fallet var att predikan hölls precis före det att pastoratet som församlingarna tillhörde kort efter predikan skulle slås samman med det andra pastoratet som man tidigare ingått i en kyrklig samfällighet med. I den församlingen tjänstgjorde vid tidpunkten två prästvigda kvinnor, som med anledning av den ändrade organisationen skulle kunna tjänstgöra i de församlingar som predikade för. Därför menade domkapitlet att predikan var särskilt allvarlig eftersom den riskerade att underminera församlingens förtroende för dessa präster.⁶¹

Domkapitlets beslut - Resultat och analys

Prästen menar att den samvetsklausul som fortfarande var gällande vid hans prästvigning år 1978 var en förutsättning för hans prästvigning. Vidare menar han att det sedan dess inte tillkommit något förbud för hans läromässiga ståndpunkt, även om en majoritet av Svenska kyrkan har en annan uppfattning i frågan. Dessutom menar prästen att Svenska kyrkan tillämpar en så kallad predikostolsfrihet, vilket innebär rätt för varje präst att själv enligt bästa förmåga pröva och predika över söndagens texter, utan att riskera reprimander.⁶² Detta faller under den **teologiska och läromässiga** motivkretsen. Vidare anför prästen att församlingen var tacksam över att han så tydligt predikat den här läromässiga ståndpunkten, särskilt som han också menar att pastoratet är präglat av den gammalkyrkliga väckelsen. Han menar att predikan var skriven med just dessa församlingar och deras behov i åtanke och att han inte skulle uttryckt sig på så vis i vilka sammanhang som helst. Detta visar på ett **pragmatiskt motiv** eftersom prästen menar att han genom sin predikan särskilt sett till församlingarnas behov, och att detta var viktigare än att predika i samklang med vad den kyrkliga mittfåran anser vara den rätta uppfattningen i denna frågan. Detta menar prästen är inte endast en möjlighet han har, det är en skyldighet utifrån de löftena som han avlade vid sin vigning.⁶³

Som svar på frågorna låter domkapitlet svara att det inte finns någon rätt för någon präst att predika fritt, alltså hävdar domkapitlet att någon predikostolsfrihet inte existerar. Därtill menar också domkapitlet att en predikan inte är ett lämpligt tillfälle för en präst att skapa eller föra en teologisk debatt, samt att vigningslöftet innebär att en präst måste vara lojal mot kyrkans tro och lära såsom den omvittnas i kyrkoordningens första kapitel.

---

⁶⁰ Göteborgs stift. Yttrande i ärende dnr 42/14/76, s. 3-6

⁶¹ Göteborgs stift. Domkapitlet. Beslut i ärende Dnr 42/14/76, s. 7

⁶² Göteborgs stift. Yttrande i ärende dnr 42/14/76 s. 3

⁶³ Göteborgs stift. Yttrande i ärende dnr 42/14/76 s. 5

Domkapitlet menar att prästen i det här fallet har blandat samman en ordningsfråga med en frälsningsfråga. Kyrkans frälsningsmedel, hävdar det, är definierat i augsburgska bekännelsens tolfte kapitel. Det är själva frågan om frälsningen. Kapitel tretton i densamma förfäktar att det skulle komma an på prästens egen person, om huruvida denne kan utöva sitt uppdrag. Det är ordningsfrågan i det här fallet, och det är sammanblandningen av dessa som är allvarlig.⁶⁴

Domkapitlet vidhåller trots prästens nekande att prästen predikat att rätt ämbetssteologi var frälsningsavgörande, samtidigt som det konstaterar att det inte tillkommit något förbud mot den ståndpunkt som prästen företräder i ämbetsfrågan. Domkapitlet utgår från den inspelade versionen av predikan som jag inte haft tillgång till, och den bedömning som domkapitlet gör utifrån den är att prästen tydligt uttryckte denna läromässigt felaktig ståndpunkt. Domkapitlet menar att det i predikan framkommit att det varit ett av Jesu viktigaste bud att prästen skulle vara en kvinna, något som det också hävdar inte förekommer i någon av de stora kyrkofamiljerna eller i den moderna exegetiken.⁶⁵

Mot den bakgrunden beslutar domkapitlet att obehörigförklara prästen med omedelbar verkan. Det gör bedömningen att brotten mot vigningslöftet som prästen avlagt varit ”grovt klandervärda” och att det därför inte finns något annat val än obehörigförklaring.⁶⁶

Domkapitlets bedömning faller tydligt under den motivkretsen som jag kallar *teologiska och läromässiga*. Den främsta formen av auktoritet som domkapitlet visar på i det här fallet är tolkningsföreträdet som det hävdar när de bedömer predikans budskap. Domkapitlet gör bedömningen att prästen begått ett löftesbrott som han själv förnekar, eftersom han hävdar att domkapitlet har misstolkat hans predikan. Att domkapitlet ser den nära förestående pastoratssammanslagningen som en försvårande omständighet kan sägas vara ett *pragmatiskt* motiv.

Fall 5: Åttaenighet eller treenighet? – bön i kollektcirkuläret på Heliga Trefaldighetsdagen, Uppsala domkapitel

Med anledning av den kollektbön som dåvarande tillförordnade chefen för Svenska kyrkans internationella arbete skrev i ett kollektcirkulär som skickades ut till samtliga församlingar i Svenska kyrkan inför Heliga trefaldighets dag, även kallad missionsdagen, den 22 maj 2016, anmäls vederbörande till Uppsala domkapitel. Rubriken i svenska evangelieboken är ”Gud – Fader, Son och Ande”. Anmälaren menade att prästen hade brutit mot sina vigningslöften då det var dennes uppfattning att kollektbönen inte var förenlig med Svenska kyrkans tro och lära.

---

⁶⁴ Göteborgs stift. Domkapitlet. Beslut i ärende 42/14/76 s. 14-15

⁶⁵ Göteborgs stift. Domkapitlet. Beslut i ärende 42/14/76 s. 13-15

⁶⁶ Göteborgs stift. Domkapitlet. Beslut i ärende 42/14/76 s. 15-16

Bönens inledning, som anmälararen särskilt reagerat på, lyder: ”Gud, Heliga Treenighet, Fader och Moder, Son – Syster och Broder, och Ande – livgivarska och inspiratör”.⁶⁷ Gärningspåståendet är att prästen i denna kollektbön uppmanar människor att be till någon/något som inte är treenig Gud, såsom Svenska kyrkans tro och bekännelse kräver av en präst. Genom att formulera bönen med dessa ord tilltalas Gud med namn som det inte finns stöd för i kyrkans ordning, bekännelse och inte heller i Bibeln menar anmälararen.⁶⁸

Efter anmälan inkommer prästen med ett fritt formulerat yttrande där hon anför att den specifika bönen inte är en läromässig, liturgisk eller juridisk text, utan är just en bön. Hon har genom ordvalet önskat bredda de teologiska begreppen och den klassiska treenighetsformeln med metaforer och andra uttrycksformer. Bönens formulering har enligt yttrandet sin utgångspunkt i den aktuella söndagens tema och avsåg att fördjupa och lyfta fram alternativa gudsbilder.

Kollektcirkuläret skrev prästen i egenskap av tillförordnad chef för Svenska kyrkans internationella arbete, och därför önskade hon att lyfta in de frågor som de arbetar med i bönen. Särskilt ville hon lyfta fram att bönen är formulerad med ett inkluderande språk, en metod som man arbetar med tillsammans med den kyrkliga traditioner, för att stötta människor som lider av rasism, fattigdom, sexism och förtryck. Detta menar prästen hänger samman med Svenska kyrkans missionsarbete, eftersom att den/de som bedriver missionsarbete gör det som Jesus gjorde, inspirerad av den Helige Ande.⁶⁹ Prästen menar att bönen är avsedd att visa solidaritet med de förtryckta och utsatta. Detta menar hon visar på ett fortsatt missionsarbete.

Vidare anför hon att hon ville att bönen skulle ha ett tilltal även till dem som inte är bekanta med det kyrkliga språket. Hon ville att även en sekulariserad svensk, särskilt ungdomar, skulle känna igen och identifiera sig med de inkluderande gudsbilderna och begreppen som hon valde att använda. Detta syftar till ett slags inre evangelisation, eftersom hon menar att de begrepp som bönen använder sig av kan vara en ingång för många som sedan leder till att de förs in i den kristna traditionen och språket.

I yttrandet framgår även att prästen i sin uppfattning utgår från en föränderlig texttolkning, där kyrkans främsta uppgift som en fast punkt inte behöver innebära att hon är en orörlig punkt. Hon bekänner sig till en kontextuell tolkningstradition, där uttolkandet av bibeln och kyrkans tro och lära ligger i perspektivvalet. Den liberalteologiska utgångspunkten innebär att hermeneutiken utgår från vars och ens rätt att uttolka bibelordet utifrån sin egen erfarenhet, samtidigt som Ordet i sig själv också måste förstås utifrån det sammanhang där det tillkommit. Det innebär att de androcentriska begreppen förstås som uttryck för sin tid snarare än eviga lärosatser. Att tillbe Jesus med namnen ”syster och broder” ska inte tolkas som att Jesus vore kvinna. Ingen är i faktisk mening ett syskon med Jesus, men de döpta ingår i en metaforisk syskonskara med Jesus. Eftersom

---

⁶⁷ Uppsala stift. Domkapitlet, Bilaga till § 124, beslut, dnr 333/005/16, s.1

⁶⁸ Uppsala stift. Domkapitlet. Bilaga till § 124, beslut, dnr 333/005/16 s.1

⁶⁹ Uppsala stift. Yttrande i fall § 124 dnr 333/005/16 s. 2

broder avser ett metaforiskt syskonskap menar prästen att det går att kalla Jesus också för syster. Samma logik menar prästen att kyrkan använder sig av när man säger att Jesus var Guds lamm. Det lammet ska betraktas som ett metaforiskt lamm, eftersom Jesus inte tog köttslig skepnad genom ett lamm.⁷⁰

Avslutningsvis menar den anmälda prästen att hon genom denna bön inte bara har hållit sina vigningslöften, utan förverkligat dem genom att konkret utlägga och visa på nya aspekter av den kristna tron.

Domkapitlets beslut - Resultat och analys

Den anmälda prästens yttrande faller tydligast under den ***teologiska och läromässiga*** motivkretsen då hon argumenterar för hur hennes bön är i enlighet med vigningslöftenas avsikt. Detta gör hon utifrån ett bestämt perspektiv, inspirerat av bland annat de feministiska och befrielse-teologiska hermeneutiska skolorna. Dock menar hon att den tolkningsfrihet som hon praktiserat då hon skrev denna bönen är helt inom ramen för vigningslöftena.

Det är särskilt intressant att notera att hon hänvisar till den kurslitteratur som hon mötte och lät sig inspireras av vid pastoralinstitutet i Lund. En möjlig tolkning av detta är att hon vill anknyta till litteratur som Svenska kyrkan själv har använt och tankar som hon mött under sin utbildning; detta skulle kunna vara ett sätt att tydligare legitimera hennes teologi och hennes bön.⁷¹

Domkapitlet gör enhälligt bedömningen att lämna anmälan utan åtgärd. Skälen till detta menar domkapitlet är att de begrepp och metaforer som används i bönen har sitt ursprung i en sedan 1980-talet pågående reflektion över treenighetsläran som försiggått i den ”internationella teologin”. Domkapitlet menar därmed att bönen visar på en internationell bredd i teologin, och eftersom bönen fanns med i ett kollektcirkulär för Svenska kyrkans internationella arbete så gör de bedömningen att det ”kan finnas fog för att visa på denna bredd”.⁷²

Dock poängterar man samtidigt att det just i det här fallet, där församlingen inte är ålagd att använda bönen, finns ett särskilt ansvar hos församlingen att överväga eventuella pastorala skäl innan bönen används. Slutligen framgår det också att ärkebiskopen avser att föra samtal med den anmälda prästen utifrån vad som framkommit i domkapitlets behandling av ärendet.

Domkapitlets bedömning faller under den motivkrets som jag kallar ***teologisk och läromässig*** då det gör bedömningen att denna kollektbön i sitt sammanhang faller inom kyrkans bekännelse och lära. Samtidigt så understryker domkapitlet att bönen endast är godtagbar i kollektcirkuläret eftersom det inte utgör en dogmatisk formulering eller läromässig tolkning.

---

⁷⁰ Uppsala stift. Yttrande, dnr 333/005/16, s. 5

⁷¹ Uppsala stift. Yttrande, dnr 333/005/16 s.4

⁷² Uppsala stift. Domkapitlet. Bilaga till § 124, dnr 333/005/16, beslut, s.3

Fall 6: Engagemang i Missionsprovinsen, Mariakyrkan i Uddevalla, Göteborgs domkapitel

Den 7 februari 2012 beslutar Göteborgs domkapitel att skicka en skrivelse till samtliga präster i stiftet. I skrivelsen meddelar domkapitlet för stiftets präster att de i sina vigningslöften har lovat att stå fasta vid Svenska kyrkans tro och lära, varför det inte är tillåtet för dem att leda eller på ett särskilt sätt medverka i kyrkor som Svenska kyrkan inte ingått en sakraments-, förkunnelse- eller ämbetsgemenskap med. För en präst i Svenska kyrkan är det tillåtet att leda en gudstjänst enligt den ordning som gäller i en sådan kyrka påpekar domkapitlet vidare. Som enda exemplet på en kyrka som Svenska kyrkan inte ingått en sådan gemenskap med valde man att nämna Missionsprovinsen, som i det här fallet kommer få särskild betydelse.⁷³

Under 2015 begär domkapitlet att fem präster i stiftet ska uttala sig med anledning av deras medverkan i gudstjänster i församlingar som ingår i Missionsprovinsen. Då dessa fem ärenden är så pass lika till sin karaktär kommer jag nedan kort introducera endast ett av dem.

Med anledning av att det kommit domkapitlet tillkänna att präst R lett sammanlagt fyra gudstjänster i dels Stigens kyrka, dels i Mariakyrkan i Uddevalla, så inleder domkapitlet ett tillsynsärende. Båda dessa kyrkor tillhör Kyrkliga förbundet i Bohuslän/Dalsland, Mariakyrkan i Uddevalla är även ansluten till Missionsprovinsen. Med anledning av detta begär det den 4 februari 2015 att prästen ska inkomma med ett uttalande till domkapitlet.

I sitt yttrande anför Präst R att han både predikat och hållit altartjänst. Han menar att han är osäker på om det räknas som att leda en gudstjänst, men att han i samråd med en kollega kommit fram till att han inte ledde en nattvardsgång. Vidare menar han att hans medverkan inte ska förstås som ett särskilt stort engagemang i Missionsprovinsen, utan enkom därför att hans egna gammalkyrkliga bakgrund har gjort honom eftertraktad som predikant i dessa sammanhang. Vidare menar han att Mariakyrkan tidigare ägts av Uddevallas kyrkliga samfällighet men sedan sålts till Kyrkliga förbundet i Bohuslän och Dalsland, som han dock menar fortfarande räknas som en inomkyrklig rörelse. Försäljningen menar han har skapat en situation då många upplever Mariakyrkan som en svenskkyrklig stadsdelskyrka. Avslutningsvis anför Präst R också att han vid de gudstjänsterna följt Svenska kyrkans handbok och ordning och predikat helt i enlighet med kyrkans lära och bekännelse. Prästen avslutar med att betona att han håller sitt prästämbete högt och att han är beredd att endast predika i de aktuella kyrkorna i fortsättningen, om det innebär att han får behålla sitt ämbete.⁷⁴

---

⁷³ Göteborgs stift. Domkapitlet. Information till samtliga präster i Göteborgs stift, Dnr 49/12/88

⁷⁴ Göteborgs stift. Yttrande i ärende 42/15/71, s. 1-2

Resultat och analys

I yttrandet från präst R menar han att det inte finns en tydlig definition av vad som räknas som att leda gudstjänst, men att han i samråd med en kollega kommit fram till att det inte stod i strid med Svenska kyrkans ordning att predika och hålla altartjänst. Däremot så ansåg de att det innebar ett brott att leda nattvardsgång. Vidare anför präst R också att han inte kunde se att det skulle vara ett problem att medverka i en gudstjänst där Svenska kyrkans handbok användes, dessutom i ett sammanhang där bekännelsen är densamma som Svenska kyrkans. Detta faller under den **teologiska och läromässiga** motivkretsen, eftersom prästen undrar om det är möjligt att bryta mot hans vigningslöften genom att medverka i en gudstjänst i ett samfund som delar Svenska kyrkans tro och bekännelse.

Domkapitlet konstaterar vid sitt sammanträde den 11 november 2015 att prästen inte sedan utredningen inleddes lett någon gudstjänst i någon av de ovan nämnda kyrkorna. Vidare konstaterar domkapitlet att det räknas som att hålla gudstjänst om man predikar och håller altartjänst. Nattvardsgång är inte ett nödvändigt krav för att betrakta det hela som en gudstjänst, varför domkapitlet därmed anser att präst R har lett gudstjänster i Missionsprovinsen. Vidare anför domkapitlet att han gjort detta efter att domkapitlet skickat ut en skrivelse där detta uttryckligen förbjuds. Samtidigt vidkänner domkapitlet att präst R inte har lett någon gudstjänst sedan domkapitlets utredning påbörjats.⁷⁵

Domkapitlet utgår i sin bedömning från lydelsen i kyrkoordningen 17 kap 17 § *En präst i Svenska kyrkan får leda gudstjänster och kyrkliga handlingar enligt den ordning som gäller i någon annan evangelisk-luthersk kyrka inom Lutherska världsförbundet eller i en kyrka eller ett samfund som Svenska kyrkan genom beslut av kyrkomötet ingått en överenskommelse om särskild ekumenisk samverkan med. Gudstjänsten eller den kyrkliga handlingen får inte vara av sådan karaktär att den står i strid med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.*⁷⁶

Tvistefrågan blir i det här fallet att Missionsprovinsen definierar sig själva som ett ”icke-territoriellt stift i denna [Svenska kyrkans] tradition”.⁷⁷

Domkapitlets beslut

Domkapitlet, med stöd av överklagandenämnden, gör bedömningen att Missionsprovinsen ska betraktas som ett fristående trossamfund. Prästen frågar sig om det är möjligt att bryta mot kyrkans tro och lära genom att predika och hålla altartjänst i ett sammanhang som ser sig sprungna ur och en del av Svenska kyrkan. Bekännelsen och ordningen är densamma som Svenska kyrkans. Domkapitlet tolkar ordalydelsen ovan som att det inte är tillåtet för en svenskkyrklig präst att leda

---

⁷⁵ Göteborgs stift. Domkapitlet. Beslut i ärendet dnr 42/15/71, s.7-8

⁷⁶ KO 17 kap 17 §

⁷⁷ www.missionsprovinsen.se/om-oss/svenska-kyrkans-tradition (2017-12-20)

en gudstjänst i Missionsprovinsen eftersom det är ett samfund som varken ingår i Lutherska världsrådet eller ett samfund som Svenska kyrkan har en särskild överenskommelse med.

Detta faller under den motivkrets som jag definieras som den *teologiska och läromässiga*.

Domkapitlet beslutar att en skriftlig erinran är en tillräcklig åtgärd mot präst R. Detta motiveras genom att han sedan utredningen inletts inte har lett någon ytterligare gudstjänst inom Missionsprovinsen samt att han själv menar att han skattar sin prästtjänst högt och därmed är beredd att följa domkapitlets beslut.⁷⁸

---

⁷⁸ Göteborgs stift. Domkapitlet. Beslut i ärendet dnr 42/15/71

Domkapitlet och makten: resultat, analys och diskussion

Avslutningsvis kommer jag besvara uppsatsens frågeställningar. Jag har valt att föra diskussionen utifrån vardera frågeställningar.

1. På vilket/-a sätt kommer domkapitlets makt till uttryck i besluten i tillsynsärenden?

Domkapitlets auktoritet har jag definierat som maktutövning av en tvingande karaktär, likt den makt som domstolsväsendet har mandat att utöva. Denna makt har domkapitlet genom kyrkoordningen och består dels av domkapitlets teologiska tolkningsföretråde, dels genom den straffpåföljd som domkapitlet utdömer när domkapitlet avgjort att en präst begått ett löftesbrott.

Det teologiska och läromässiga tolkningsföreträdet utövar domkapitlet med nödvändighet i varje fall, men särskilt tydligt blir det då präster och domkapitel inte når samma uppfattning i en läromässig fråga. I min undersökning syns domkapitlets tolkningsföretråde tydligast i fall 1 och fall 4. I det första fallet gäller det en tolkningsfråga gällande bland annat om det är möjligt att be för de hädangångnas väl samt om det är förenligt med kyrkans lära att be om helgonens förbön. Domkapitlet använder sitt tolkningsföretråde och beslutar att prästen ska få tre års prøvotid för ett enligt domkapitlet allvarligt läromässigt brott. I fall 4 kommer domkapitlet till en annan slutsats än prästen gällande det läromässiga innehållet i samt tolkningen av en predikan. Också här använder sig domkapitlet sig av sitt tolkningsföretråde och beslutar att obehörigförklara prästen.

Den tvingande maktkomponenten blir tydlig i de fall där domkapitlet beslutar om straffpåföljd. Av de sex fall jag undersökt syns det tydligast i fall 4 där prästen obehörigförklaras, men även påföljden prøvotid är allvarlig. Den förstnämnda påföljden innebär att prästen fräntas rätten att utöva sitt ämbete, vilket i sin tur innebär att prästen sägs upp från sin eventuella prästtjänst. Prövotid i tre år innebär att det finns en ökad risk för prästen att bli obehörigförklarad under dessa år i händelse av att vederbörande skulle bli föremål för utredning under denna treårsperiod. Skriftlig erinran är den minst allvarliga av påföljderna och är närmast att betrakta som en varning från domkapitlet. En skriftlig erinran innebär dock att domkapitlet kan förvänta sig att beslutet följs, annars kan prästen bli föremål för en ny utredning där straffpåföljden kan bli en annan.

Utifrån frågan om det överflyttande arbetsgivaransvaret så menar jag att undersökningen ovan visar att stiftens genom domkapitlet fortfarande har en konkret tillsynsfunktion.

Frågeställningen besvarar jag som följer. Domkapitlets makt kommer till uttryck på två sätt: dels utövar domkapitlet en läromässig auktoritet genom det tolkningsföretråde som domkapitlet har, dels också genom den tvingande makt som domkapitlet har genom den möjlighet att tilldela straffpåföljder åt de präster som domkapitlet ansett att präster har brutit mot.

2. Vilka teologiska argument och motiv hänvisar domkapitlen till i sina beslut?

Den andra frågeställningen relaterar till hur domkapitlen motiverar sina beslut. Av de två motivkretsarna som jag definierat i uppsatsens metodavsnitt så förekommer den *teologiska och läromässiga* motivkretsen klart mer tydligt än den *pragmatiska*. När en sak av domkapitlet tolkas som läromässigt problematisk eller felaktig så fungerar de *pragmatiska* motiven ofta som förmildrande omständigheter när straffpåföljden sätts.

För att exemplifiera detta så jämför jag de två fallen som behandlar en liturgisk fråga. I fall 2 ser vi att domkapitlet väljer att inte gå vidare med en anmälan om ett brott mot kyrkohandboken. Främsta skälet som domkapitlet anger för att lämna anmälan utan åtgärd är att detta tillägg inte utgör något egentligt läromässigt brott. Däremot markerar domkapitlet skarpt mot det handboksbrott som begicks i St. Matteus församling, där brottet bedömdes vara mycket allvarligt eftersom den läromässiga grund som fallet byggde på var oförenlig med kyrkans tro och lära. Att begå ett mindre handboksbrott ses alltså som en ordningsfråga. När handboksbrottet istället är läromässigt problematiskt väljer domkapitlet att uttala stark kritik.

Från Göteborgs stift, som har en stiftstradition som till stora delar är präglad av en konservativ och gammalkyrklig tradition, berör de bägge fallen ärenden där prästerna tillhört just en sådan tradition. Att detta är något som domkapitlet måste förhålla sig till är uppenbart i de två fall som jag undersökt.⁷⁹

I fall 4 tar domkapitlet i ordentligt och obehörigförklarar en präst som de anser har avvikit för mycket från kyrkans tro och lära. Att domkapitlet i just detta fallet dömt prästen hårt menar jag är tydligt, även om predikans formulering kan föranleda slutsatsen att prästen i det här fallet uttalat sig på ett sätt som står i strid med den lutherska försoningsläran. I det här fallet blir ett *pragmatiskt* motiv en försvårande omständighet eftersom domkapitlet bedömer den nära förestående pastoratsammanslagningen som en försvårande omständighet. I fall 6 dömer domkapitlet mer generöst, och det låter antyda att det är relaterat till att prästen uttrycker sin vilja att följa domkapitlets förbud mot att leda gudstjänster i Missionsprovinsen. En möjlig tolkning av domkapitlets tydliga markering i dessa fall kan vara att man upplever ett behov av att hålla efter bland präster i den konservativa falangen.

I jämförelse med fall 3 från Stockholms stift, där prästen gör ett synnerligen uppseendeväckande uttalande om att han inte tror på Kristi uppståndelse, så verkar Göteborgs domkapitels dom vara skarp i jämförelse. Stockholmsprästen som förnekar en av de mest centrala lärosatserna i kristen tro får endast en skriftlig erinran, samtidigt som Göteborgsprästen blir obehörigförklarad över en formulering i en predikan.

---

⁷⁹ Bexell, Oloph *Sveriges kyrkohistoria – Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid* s.204

Fall 5 utgör ett exempel på ett fall där en anställd på kyrkokansliet är anmäld. Domens utfall visar på att domkapitlet godtar den aktuella bönen, om än med motiveringen att målet var att visa på de frågor som Svenska kyrkans internationella arbete jobbar med. Domkapitlet bedömer att bönen inte hade varit godtagbar som en dogmatisk eller läromässig formulering.

Sammantaget menar jag att analysen och resultatet i uppsatsens andra frågeställning aktualiserar den kritik som Sven-Erik Brodd framfört i den artikel som ingår i denna uppsats forskningsöversikt, nämligen att domkapitlet både agerar utredare och domare. Som utredare tar domkapitlet ställning till frågan om ett brott mot vigningslöftena begåtts. I läromässiga fall kan det vara problematiskt, eftersom kyrkans tro och lära är mer öppen för tolkning än lagarna i en lagbok. Att domkapitlet också agerar domare i de fall som det utrett innebär att själva utredningen kan ha färgat ledamöterna redan från början. Detta menar jag kan föranleda en viss kritik gentemot domkapitlet, och aktualiserar också en fråga för Svenska kyrkan att ta ställning till: behöver Svenska kyrkan arbeta för en större rättssäkerhet genom att först låta en oberoende utredning föreligga innan domkapitlet tar ställning i ett fall? En sådan utredning hade kunnat undersöka både den rent läromässiga frågan samt utreda själva sakförhållandena, innan domkapitlet tagit ställning i en fråga.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

GÖTEBORG

Göteborgs stiftsarkiv. Domkapitlet.

Information till samtliga präster i Göteborgs stift, 2012-02-20, dnr 49/12/88

Förfrågan, 2015-02-04, dnr 42/15/71

Svar på förfrågan, 2015-02-06, dnr 42/15/71

Beslut, 2015-12-17, dnr 42/15/71

Utdrag av predikan, 2013-08-25, dnr 42/14/76

Begäran om yttrande, 2014-02-07, dnr 42/14/76

Yttrande, 2014-03-07, dnr 42/14/76

Beslut, 2014-09-19, dnr 42/14/76

STOCKHOLM

Stockholms stiftsarkiv. Domkapitlet

Protokoll 090313 § 54, Beslut meddelat 2009-03-13, dnr 08/D165/3511

Bilaga 1, 2, 3, 4 till Protokoll 090313 § 54, dnr 08/D165/3511

Bilaga till protokoll 2016-12-14 § 142, dnr 16/D173/3313

Yttrande över anonymt gärningspåstående, 2016-12-07 dnr 16/D173/3313

UPPSALA

Uppsala stiftsarkiv. Domkapitlet

Bilaga till § 145, beslut, 2015-12-12, dnr 333/005/15

Yttrande, Dnr 333/005/15

Bilaga till § 124, beslut, 2016-10-19, dnr 333/005/16

Yttrande, dnr 333/005/16

Media

Berglund, Jonna *Längtan efter en död katt* (Radioprogram Sveriges radio, P4 Dokumentär), originalsändning 2016-01-28. Hört 2017-12-10 Programmet finns tillgängligt på <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/777298?programid=3103>

Missionsprovinsen. I Svenska kyrkans andliga tradition. <http://www.missionsprovinsen.se/om-oss/svenska-kyrkans-tradition> (läst 2018-01-03)

Tryckt material

Bexell, Oloph *Sveriges kyrkohistoria – Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid* Stockholm: Verbum förlag, 2003

Biskopsmötet *Kallad till präst och diakon i Svenska kyrkan* Uppsala: Svenska kyrkan, 2014

Brohed, Ingmar *Sveriges kyrkohistoria – Religionsfrihetens och ekumenikens tid* Stockholm: Verbum förlag, 2005

Fahlgren, Sune & Idestrom, Jonas (red.) *Ecclesiology in the trenches : theory and method under construction* Eugene, OR: Pickwick Publications 2015

Fransson, Thomas *Kristi ämbete* Skellefteå: Artos & Norma förlag, 2006

Hansson, Klas *Svenska kyrkans primas – ärkebiskopsämbetet i förändring 1914-1990* Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2014

Hansson, Per (red.) *Ledarskapet i församlingen* Stockholm: Verbum förlag, 1991

Hansson, Per *Svenska kyrkans organisationskultur* Stockholm: Verbum förlag, 2001

Hansson, Per: Tillsyn över ämbetsbärare i Svenska kyrkan och Church of England (del 1) *Svensk kyrkotidning* 2013. nr 6, 128-131

Hansson, Per: Tillsyn över ämbetsbärare i Svenska kyrkan och Church of England (del 2) *Svensk kyrkotidning* 2013. nr 7, 147-150

Kalin, Yngve: Hur pastoraten blev prästernas arbetsgivare och Svenska kyrkan fick direktval. *Svensk Pastoraltidskrift* Nr 19 (2017), s. 553-555.

Kyrkoordning 2017 : med angränsande lagstiftning för Svenska kyrkan Stockholm: Verbum, 2017

Lundstedt, Göran *Biskopsämbetet och demokratin* Skellefteå: Artos & Norma förlag, 2006

Menge-Güthling *Griechisch-Deutsches und Deutsch- Griechisch Hand- und schulwörterbuch* Berlin: Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung, 1910

Oljelund, Karin *Kristi kropp och Guds folk : en undersökning av ecklesiologin i Svenska kyrkans huvudgudstjänster 1942-2000* Skellefteå: Artos, 2009

Report of the Lutheran–Roman Catholic Commission on Unity *From Conflict to Communion | Lutheran–Catholic Common Commemoration of the Reformation in 2017*, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2013

SOU 1972:36 Samhälle och trossamfund: *slutbetänkande / 1968 års beredning om stat och kyrka*
Svenska kyrkans utredningar 2012:2, *Förklaringar till förslag – Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1*, 2012

Svenska kyrkans utredningar 2012:2, *Förklaringar till förslag – Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1*
Uppsala: Svenska kyrkan, Kyrkostyrelsen, 2012

Svenska kyrkan, Bilaga till kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2017:6: *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del 1* Uppsala: Svenska kyrkan, 2017